

STRUKTURA METAEMOCIJA MAJKI SIGURNO I NESIGURNO PRIVRŽENE DJECE U DOBI OD 5 DO 7 GODINA

Lara Cakić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Ulica cara Hadrijana 10, 31 000 Osijek
lcakic@foozos.hr

Sažetak

Cilj rada bio je utvrditi razlikuju li se majke sigurno privržene djece i majke nesigurno privržene djece u dobi od 5 do 7 godina pri osjećaju vlastite tuge i intenzivne ljutnje, svjesnosti vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje te postupanja s dječjim emocijama. U ispitivanju je sudjelovalo 80 djece u dobi od 5 do 7 godina s njihovim majkama. Primijenjene su: Tehnika za procjenu vrste privrženosti djece u dobi od 5 do 7 godina (Manchester Child Attachment Story Task – MCAST), (Green, Stanley, Smith i Goldwyn, 2000) i upitnik Struktura roditeljskih metaemocija (Brajša-Žganec, 2002). MCAST polustrukturirana je tehnika za procjenu privrženosti, u kojoj se koristi igra lutkama, a sastoji se od 5 priča koje dijete treba završiti. Struktura roditeljskih metaemocija upitnik je koji je prilagođen prema Intervjuu o metaemocijama (Gottman, Katz i Hooven, 1996) te sadrži tvrdnje koje se odnose na emocije tuge i ljutnje.

Dobiveni rezultati pokazuju da nema razlika između majki sigurno privržene djece i majki nesigurno privržene djece pri osjećaju vlastite tuge i intenzivne ljutnje, svjesnosti vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje te postupanja s dječjim emocijama. Na uzorku djevojčica dobivena je razlika između majki sigurno privrženih djevojčica i majki nesigurno privrženih djevojčica na skali Osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje. Majke sigurno privrženih djevojčica imaju viši rezultat od majki nesigurno privrženih djevojčica.

S obzirom na nedostatak istraživanja privrženosti kod djece predškolske dobi u našoj kulturi, potrebno je raditi daljnja istraživanja karakteristika skrbnika i djece povezanih s razvojem privrženosti. Time se omogućava i trijaža skrbnika koji su u riziku da razviju nesigurnu privrženost sa svojom djecom te daje mogućnost uključivanja u ranu intervenciju.

Ključne riječi: privrženost, predškolska dob, metaemocije majki

UVOD

Konstrukt *metaemocije roditelja* Gottmana, Katza i Hoovena (1996) uključuje osjećaje i misli roditelja o svojim emocijama i emocijama njihove djece, njihovim reakcijama na djetetove emocije i razmišljanja o ovim reakcijama (npr. što roditelj pokušava naučiti dijete kada odgovara na njegovu ljutnju). Nastao je na osnovi intervjua roditelja o vlastitom iskustvu s ljutnjom i tugom, o izražavanju i kontroli emocija te stavovima i ponašanjima prema emocijama ljutnje i tuge njihove djece.

Sve veći broj istraživanja pokazuje da su metaemocije roditelja povezane sa socioemocionalnom prilagodbom djece, njihovom dobrobiti i odnosima s vršnjacima (Katz, Maliken i Stettler, 2012). Djeca predškolske dobi čije su majke više upravljale njihovim emocijama imaju višu razinu igre s vršnjacima i manje prekinutih interakcija s vršnjacima, manje negativnih konverzacija i manje negativnih afekata u odnosu na djecu čije su majke manje upravljale njihovim emocijama (Katz i Windecker-Nelson, 2004). Na uzorku 506 roditelja djece u dobi od 2 do 7 godina Brajša-Žganec (2014) dobila je negativnu povezanost svjesnosti roditelja o svojim emocijama i emocijama djece s iskazivanjem dječjih negativnih emocija. Nadalje, djeca koja su više izražavala negativne emocije imala su više eksternaliziranih i internaliziranih problema u ponašanju. Djeca majki i očeva s višom razinom svjesnosti o svojim i dječjim emocijama imala su manje problema u ponašanju. Ramsden i Hubbard (2002) su dobili da djeca roditelja koji više prihvaćaju dječje emocije i daju više direktnih uputa bolje samoreguliraju svoje ponašanje.

Prepoznavanjem djetetovih emocija i potreba u situacijama neugode i stresa za dijete kod roditelja se aktivira sustav skrbljenja. Sustav skrbljenja kod roditelja povezan je sa sustavom privrženog ponašanja djeteta (Bowlby, 1969/1982). Nesigurno privržená djeca koja su klasificirana kao anksiozno-izbjegavajuća imali su skrbnike koji su reagirali češće nego skrbnici sigurno privržená djece (Belsky, Rovine i Taylor, 1984). Nesigurna privrženost je povezana s čestim reakcijama majki koje su neodgovarajuće (ponašanje majki nametljivo je i nekonzistentno sa signalima djeteta). Primjereni, osjetljivi odgovori majki mogu se definirati kao ponašanja koja su pravovremena i za oboje nagrađujuća (Nievar i Becker, 2008). Etzion-Carasso i Oppenheim (2000) također su dobili da majke sigurno privržená djece odgovaraju na signale traženja pomoći kada je potrebno, ali ostavljaju djeci dovoljno mogućnosti za samostalnost, dok majke nesigurno privržená djece nisu pružale pomoć kada je to bilo potrebno. Jedna od uloga privrženosti je i reguliranje emocija. Kochanska, Woodard, Kim, Koenig, Eun Yoon i Barry (2010) navode da tijekom vremena nesigurno privržená djeca iskazuju sve veći strah i/ili ljutnju te manje radosti u odnosu na sigurno privržená djecu. I drugi istraživači su dobili povezanost sigurne privrženosti i regulacije emocija. Contreras i Kerns (2000) su dobili da su se sigurno privržená djeca u predškolskoj dobi adekvatnije nosila sa stresom. Wareham i Slamon (2006) navode da sigurno privržená djeca više i adekvatnije razgovaraju s roditeljima o svakodnevnim događajima, uključujući i razgovore o emocijama i no-

šenju s emocijama, što utječe na nošenje sa stresom. Istraživanja privrženosti djece predškolske dobi kod nas nisu pronađena.

Kako je za razvoj sigurne privrženost važna i adekvatna emocionalna interakcija između djeteta i roditelja, postavlja se pitanje razlikuju li se roditelji sigurno i nesigurno privržene djece s obzirom na svoje metaemocije.

Yeh, Cheng i Yang (2005) na uzorku djece osnovnoškolske dobi i majki dobili su da su majke koje su imale visoke rezultate na skali postupanja s dječjim emocijama imale veću vjerojatnost imati sigurno privrženu djecu i manju vjerojatnost imati djecu koja su im nesigurno privržena. Majke koje su imale visoke rezultate na skali odbacivanja emocija imale su najveću vjerojatnost imati nesigurno privrženu djecu. S obzirom na to da istraživanja povezanosti metaemocija majki i privrženosti djece predškolske dobi nisu nađena, ciljevi ovog istraživanja su bili utvrditi razlikuju li se majke sigurno i nesigurno privržene djece u dobi od 5 do 7 godina s obzirom na osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje, svjesnost vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje te postupanja s dječjim emocijama. Također je cilj bio utvrditi postoje li razlike između majki sigurno i majki nesigurno privrženih djevojčica te između majki sigurno i majki nesigurno privrženih dječaka s obzirom na osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje, svjesnost vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje te postupanja s dječjim emocijama.

METODA

Sudionici

U ispitivanju su sudjelovala djeca (N = 80) dobi od 5 do 7 godina (41 dječak i 39 djevojčica) i njihove majke (N = 80). Prosječna dob majki je 35 godina (raspon od 24 do 44 godine). S obzirom na obrazovanje, 57 majki (64,78%) ima završenu srednju školu, dok su 23 majke (35,22%) završile fakultet. Prosječna dob djece je 70,4 mjeseca (5,9 godina), raspon dobi je od 60 do 84 mjeseca (od 5 do 7 godina). Sva ispitana djeca pohađaju vrtić.

Instrumentarij i način ocjenjivanja

Upitnik strukture roditeljskih metaemocija (Brajša-Žganec, 2002) konstruiran je na osnovi Intervjua o metaemocijama (Gottman i sur., 1996). Upitnik sadrži 47 tvrdnji koje se odnose na emocije tuge i ljutnje te se od roditelja traži da odgovore na ljestvici od 4 stupnja u kojoj se mjeri slažu sa svakom od tvrdnji.

Obradom podataka dobivaju se tri mjere strukture metaemocija:

- *osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje* (11 čestica)
- *svjesnost vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje* (26 čestica)
- *postupanje s dječjim emocijama* (10 čestica)

Na svakoj subskali minimalan broj bodova je 1, a maksimalan broj bodova je 4 jer je za svaku mjeru izračunat prosječan rezultat u jedinicama subskale. Tvrdnje koje se odnose na manju svjesnost vlastitih i dječjih emocija te upravljanje dječjim emocijama su rekodirane te se viši rezultati kod sve tri dimenzije odnose na veće prepoznavanje osjećaja vlastite tuge i intenzivne ljutnje, veću svjesnost vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje te postupanje s više uvažavanja i bolje upravljanje s dječjim emocijama tuge i intenzivne ljutnje. Validacija hrvatske verzije upitnika izvršena je 2002. godine. Koeficijent pouzdanosti (Cronbachov alfa) dobiven na uzorku od 506 majki djece u dobi od 3 do 7 godina za dimenziju osjećaja vlastite tuge i intenzivne ljutnje iznosi 0,75, za dimenziju svjesnosti vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje iznosi 0,85 te za dimenziju postupanja s dječjim emocijama tuge i intenzivne ljutnje iznosi 0,69 (Brajša-Žganec, 2003).

U ovom istraživanju koeficijenti pouzdanosti (Cronbachov alfa) za dimenziju osjećaja vlastite tuge i intenzivne ljutnje iznosi 0,69, za dimenziju svjesnosti vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje iznosi 0,88 te za dimenziju postupanja s dječjim emocijama tuge i intenzivne ljutnje iznosi 0,70.

Tehnika za procjenu vrste privrženosti djece dobi od 5 do 7 godina (Manchester Child Attachment Story Task – MCAST), (Green, Stanley, Smith i Goldwyn, 2000) je polustrukturirana tehnika za procjenu vrste privrženosti djece u dobi od 5 do 7 godina u kojoj se za procjenu privrženosti djeteta koristi igra lutkama. Uz lutke koristi se i drvena kućica kojoj je prednja strana otvorena i u kojoj se nalaze četiri prostorije s namještajem (kuhinja, dnevna soba, spavaća soba i dječja soba). Tehnika se sastoji od 5 priča koje dijete treba završiti. Od djeteta se prvo traži da izabere jednu lutku koja će biti on/ona i jednu lutku koja će biti mama. Zatim ispitivač uvodi dijete u prvu priču te od djeteta traži da priču nastavi na način da odigra i ispriča što je dalje bilo. Prvom pričom dijete se uvodi u tehniku, neutralnog je sadržaja, dok ostale četiri priče opisi su situacija u kojima se lutka koja predstavlja dijete stavlja u nelagodnu situaciju (noćna mora, ozljeda pri padu, bolovi u trbuhu i situacija da se dijete izgubi u gužvi), dok je druga lutka koja predstavlja mamu u blizini, ali ne u istoj prostoriji. Ispitivač prezentirajući priče inducira uzbuđenje i nelagodu te zatim od djeteta traži da pokaže i ispriča što se dalje dogodilo. Zbog inducirane nelagode očekuje se da će dijete nastavkom priče prezentirati svoju vrstu privrženosti. Ispitivač također potiče dijete pitanjima što je bilo dalje. Kada dijete završi s pričom, ispitivač postavlja dodatna pitanja vezana uz osjećaje i razmišljanja lutke-djeteta i lutke-mame. Nakon svih priča dijete može namjestiti kućicu kako želi i odigrati nešto što voli raditi. Ovim se omogućava smanjenje razine neugode inducirane pričama. Ovaj dio se ne snima. Provođenje tehnike traje oko 20 minuta, a vremenska odstupanja ovise o djetetu, količini informacija koje pruža (kroz igru i priču) kao i pauzama koje pravi. Cijeli se postupak snima kamerom tako da je vidljiva cijela kuća i dijete. Snimljeni materijal naknadno se kodira. Vrijeme potrebno za kodiranje snimljenog materijala za svako dijete je oko 2 sata. Kriteriji za procjenjivanje vrste privrženosti izvedeni su iz drugih tehnika za procjenu privrženosti

kod odraslih (Upitnik privrženosti za odrasle, George, Kaplan i Main, 1985) i djece (Nepoznata situacija, Ainsworth i Wittig, 1969). Kriteriji za kodiranje uključuju procjenu ponašanja povezanih s privrženosti (npr. traženje blizine i strategija snižavanja nelagode), koherentnost priče, disorganizirane fenomene (kaos, izostanak dominantne strategije, nepovezanost priče, bizarnost) te djetetovu svjesnost stanja likova iz priča. Na osnovi broja zastupljenih strategija koje dijete koristi u svakoj priči dobiva se dominantna strategija, tj. vrsta privrženosti za svaku priču, a krajnji rezultat, tj. vrsta privrženosti je kombinacija ovih četiriju podataka (Green, Stanley, Smith i Goldwyn, 2009).

Jedan procjenjivač je procijenio svih 80 snimaka, dok je drugi procjenjivač procijenio 20 slučajno izabranih snimaka. Slaganje procjenjivača za vrstu privrženosti Cohen kapa koeficijent iznosi 0,78. Autori MCST tehnike (Green i sur., 2000) navode da slaganje za vrstu privrženosti različitih procjenjivača Cohen kapa koeficijent iznosi 0,74.

Postupak

U pet vrtića u Osijeku održani su roditeljski sastanci na kojima je majkama opisano istraživanje te su zamoljene da u njemu sudjeluju sa svojom djecom. Snimanje i popunjavanje upitnika provodio je psiholog u prostoru vrtića. S djetetom je snimana Tehnika za procjenu privrženosti (MCAST) u jednoj prostoriji, dok je majka u drugoj prostoriji popunjavala upitnik Strukture roditeljskih metaemocija.

U prosjeku, ispitivanje svakog djeteta i majke trajalo je oko 45 minuta. Majke i djeca su bili informirani o istraživanju, upoznati sa svrhom videosnimanja te upoznati s pravima na odbijanje sudjelovanja u istraživanju i na pravo odustajanja od sudjelovanja u istraživanju. Majke su dale pismeni informirani pristanak za sudjelovanje djece u istraživanju. Istraživanje je odobrila Komisija za doktorski studij Sveučilišta u Ljubljani.

REZULTATI I RASPRAVA

S obzirom na vrstu privrženosti u ovdje ispitanom uzorku 39 djece (49%) je procijenjeno kao sigurno privrženo majci, dok je 41 dijete (51%) procijenjeno kao nesigurno privrženo majci. U kategoriji nesigurno privrženih su djeca čija je privrženost majkama procijenjena kao anksiozno-izbjegavajuća, anksiozno-opiruća ili dezorijentirana. Ammaniti, van IJzendoorn, Speranza i Tambelli (2000) su na uzorku djece u dobi od 5 godina, procjenjujući privrženost različitim tehnikama, dobili da je 55-65% djece bilo sigurno privrženo. Na uzorku 200 djece u dobi od 5 do 7 godina Pianta, Longmaid i Ferguson (1999) su dobili da je 46% djece sigurno privrženo majci. Del Guidice (2008) je procjenjivao privrženost 122 djece u dobi od 6

do 8 godina također tehnikom MCAST te dobio da je 54% djece sigurno privrženo. Nisu pronađeni podaci o privrženosti djece ove dobi u Hrvatskoj.

Različiti postotci sigurno i nesigurno privržene djece mogu se objasniti i korištenjem različitih tehnika i upitnika za procjenu privrženosti i njihovoj valjanosti, kao i prigodnim uzorkom. Ove mjere nisu nužno iste, iako su povezane (Dwyer, 2005). Van Ijzendoorn i Sagi (1999) smatraju da spol, kulturalne razlike, kao i individualna iskustva djece utječu na aktiviranje privrženog ponašanja nakon dojenačke dobi. S obzirom na kulturalne razlike, postoje razlike i u očekivanjima neovisnosti djece, što također utječe na aktiviranje ili deaktiviranje privrženog ponašanja (Dwyer, 2005).

S obzirom na spol djece i vrstu privrženosti, 13 dječaka (32%) je procijenjeno kao sigurno privrženo majci, dok je 28 dječaka (68%) procijenjeno kao nesigurno privrženo majci; 26 djevojčica (67%) je procijenjeno kao sigurno privrženo majci, dok je 13 djevojčica (33%) procijenjeno kao nesigurno privrženo majci.

Struktura metaemocija majki sigurno i majki nesigurno privržene djece

Da bi se dobio odgovor na pitanje postoje li razlike između majki sigurno i nesigurno privržene djece u dobi od 5 do 7 godina s obzirom na osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje, svjesnost vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje te postupanje s dječjim emocijama (struktura roditeljskih metaemocija), korišten je Mann-Whitneyev test (Tablica 1). Zbog značajnog odstupanja distribucija od normalne distribucije prikupljeni podaci analizirani su neparametrijskim statističkim postupcima.

Na sve tri skale nisu dobivene statistički značajne razlike između rezultata majki sigurno i majki nesigurno privržene djece. Kako je za uspostavljanje sigurne pri-

Tablica 1. Rezultati testiranja razlika (Mann-Whitneyev test) u strukturi metaemocija majki sigurno i nesigurno privržene djece

Struktura metaemocija majki	Majke sigurno privržene djece <i>N</i> = 39		Majke nesigurno privržene djece <i>N</i> = 41		Mann-Whitney	<i>p</i>
	srednji rang	suma rangova	srednji rang	suma rangova		
Osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje	43,12	1681,50	38,01	1558,50	697,500	0,32
Svjesnost vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje	39,01	1521,50	41,91	1718,50	741,500	0,58
Postupanje s dječjim emocijama	43,24	1686,50	37,89	1553,50	692,500	0,30

vrženosti važna osjetljivost za potrebe djeteta te prilagođavanje ponašanja djetetu, očekivalo se da se majke sigurno i majke nesigurno privržene djece razlikuju u svjesnosti i postupanju s emocijama.

Procesi, postupci i ponašanja koji se povezuju sa strukturom roditeljskih metaemocija, odnosno sposobnostima i vještinama koje omogućuju roditeljima da postanu svjesni svojih vlastitih emocija te da osjete male razlike u emocionalnim doživljajima kao i da na adekvatan način reagiraju na dječje emocije, naziva se emocionalna inteligencija. Roditelji s ovakvim razvijenim sposobnostima i vještinama prepoznaju vlastite i tuđe emocije, primjereno postupaju s emocijama, i uspješni su u ophođenju s emocijama drugih (Salovey i Mayer, 1990). Osnova ovih sposobnosti i vještina je svijest o vlastitim osjećajima, o vlastitim unutarnjim stanjima, na temelju kojih možemo razumjeti tuđe emocije i tuđa emocionalna stanja, što je važno za aktiviranje sustava skrbljenja kod roditelja te su se stoga očekivale razlike između majki sigurno i nesigurno privržene djece. Tehnika kojom je ispitivana privrženost u ovom istraživanju inducira nelagodu kod djeteta te dijete nastavkom priče prezentira kako majka reagira kada se ono nađe u neugodnoj situaciji. Majke sigurno privržene djece prepoznaju djetetovu nelagodu i svojim postupcima je umanjuju. Dakle, nužno je za sigurnu privrženost prepoznavanje dječjih emocija i adekvatno postupanje u tim situacijama. U upitniku strukture roditeljskih metaemocija ne ispituju se ponašanja roditelja kada su različitih raspoloženja, što također može biti uzrok što nije dobivena razlika. Nadalje, dva različita načina procjene (upitnik i kodiranje videosnimaka) ne moraju biti povezani.

Upitnik o metaemocijama roditelja korišten u istraživanju Chen, Lin i Li (2011) također je adaptirani intervju metaemocija Gottmana, međutim ne sadrži potpuno iste skale kao verzija korištena u ovom istraživanju. Yeh (2000) je utvrdio četiri dimenzije metaemocija: postupanje s emocijama, odbacivanje emocija, emocionalna disfunkcionalnost i neuključenost. Chen i sur. (2011) na uzorku od 546 djece u dobi od 8 i 9 godina i njihovih majki kod procjena metaemocija majki, procjenjivali su metaemocije samo za emociju ljutnje. Dobili su da su više samoprocjene majki na skali postupanja s emocijama povezane sa sigurnom privrženosti djece. Što su više bile samoprocjene majki na skali odbacivanja emocija, to je bila manja vjerojatnost da su svoju djecu procijenile sigurno privrženim. Također, u njihovu istraživanju za procjenu privrženosti djece korišten je upitnik za roditelje, dok je u ovom istraživanju procjena privrženosti vršena tehnikom za procjenu privrženosti.

Struktura metaemocija majki sigurno i majki nesigurno privrženih djevojčica

Ispitano je i postoje li razlike između majki sigurno i nesigurno privrženih djevojčica u dobi od 5 do 7 godina s obzirom na osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje, svjesnost vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje te postupanje s

Tablica 2. Rezultati testiranja razlika (Mann-Whitney) u strukturi metaemocija majki sigurno i nesigurno privrženih djevojčica

Struktura metaemocija majki djevojčica	Majke sigurno privrženih djevojčica <i>N</i> = 26		Majke nesigurno privrženih djevojčica <i>N</i> = 13		Mann-Whitney	<i>p</i>
	srednji rang	suma rangova	srednji rang	suma rangova		
Osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje	22,48	584,50	15,04	195,50	104,500	0,05*
Svjesnost vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje	21,00	546,00	18,00	234,00	143,000	0,44
Postupanje s dječjim emocijama	22,29	579,50	15,42	200,50	109,500	0,07

* $p \leq 0,05$

dječjim emocijama (struktura roditeljskih metaemocija). Za ispitivanje razlika korišten je Mann-Whitneyev test, rezultati su prikazani u Tablici 2.

Za razliku od rezultata na cijelom uzorku, na uzorku djevojčica dobivena je statistički značajna razlika između majki sigurno i nesigurno privrženih djevojčica na skali Osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje ($z = -1,937$; $p = 0,05$). Majke sigurno privrženih djevojčica imale su više rezultate na ovoj skali u odnosu na majke nesigurno privrženih djevojčica. Skala Osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje sadrži tvrdnje koje se odnose na osjećanje svojih emocija (npr. “Osjećam mnogo različitih vrsta žalosti odnosno tuge”; “Osjećam tjelesne znakove od bijesa koji se pojačava”). Čestice opisuju prepoznavanje različitih intenziteta emocija tuge i ljutnje kod roditelja te njihova ponašanja vezana za različite intenzitete ovih emocija (npr. “Osjećam više različitih vrsta bijesa; “Ponekad se isplačem”). S obzirom na ovdje dobivene rezultate majke sigurno privrženih djevojčica navode da prije prepoznaju svoje emocije, tj. i kada su nižeg intenziteta u odnosu na majke nesigurno privrženih djevojčica.

Na druge dvije skale (Svjesnost vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje i Postupanje s dječjim emocijama) dobiveni rezultati pokazuju da majke sigurno privrženih djevojčica imaju viši rezultat od majki nesigurno privrženih djevojčica, ali ove razlike nisu značajne.

Struktura metaemocija majki sigurno i majki nesigurno privrženih dječaka

Ispitano je i postoji li razlika između majki sigurno i nesigurno privrženih dječaka u dobi od 5 do 7 godina s obzirom na osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje, svjesnost vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje te postupanje s dječjim

Tablica 3. Rezultati testiranja razlika (Mann-Whitney) u strukturi metaemocija majki sigurno i nesigurno privrženih dječaka

Struktura metaemocija majki dječaka	Majke sigurno privrženih dječaka N = 13		Majke nesigurno privrženih dječaka N = 28		Mann-Whitney	p
	srednji rang	suma rangova	srednji rang	suma rangova		
Osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje	20,62	268,00	21,18	593,00	177,000	0,89
Svjesnost vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje	19,35	251,50	21,77	609,50	160,500	0,55
Postupanje s dječjim emocijama	22,65	294,50	20,23	566,50	160,500	0,54

emocijama (struktura roditeljskih metaemocija). Za ispitivanje razlika korišten je Mann-Whitneyev test, rezultati su prikazani u Tablici 3.

Kao i na cijelom uzorku nije dobivena statistički značajna razlika na sve tri skale između majki sigurno i majki nesigurno privrženih dječaka. Majke sigurno privrženih dječaka imaju više rezultate na skalama Osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje i Postupanje s dječjim emocijama, dok na skali Svjesnost vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje imaju neočekivano kao i na cijelom uzorku niži rezultat od majki nesigurno privrženih dječaka. S obzirom na to da nisu nađena istraživanja metaemocija majki i razlika u privrženosti dječaka predškolske dobi, ove rezultate nije moguće uspoređivati s drugim rezultatima. Međutim, budući da metaemocije nisu neovisne o roditeljskom postupanju (Gottman i sur., 1996), očekivala se razlika s obzirom na privrženost dječaka. Stoga bi bilo potrebno utvrditi koje bi karakteristike majki vezano uz metaemocije razlikovale majke sigurno od majki nesigurno privrženih dječaka.

Ograničenja provedenog istraživanja

Istraživanje je rađeno na malom (N = 80) prigodnom uzorku majki i djece koja pohađaju vrtiće te koji su pristali sudjelovati u istraživanju koje uključuje video-snimanje i individualno ispunjavanje upitnika, što je onemogućavalo anonimnost. Stoga treba uzeti u obzir mogućnost da su na upitniku Strukture metaemocija majke više davale socijalno poželjne odgovore. Upitnik Strukture roditeljskih metaemocija je malo korišten upitnik u Hrvatskoj i nije revidiran nakon konstrukcije. Skala od šest stupnjeva, umjesto od četiri povećala bi raspon odgovora. Privrženost djece procjenjivana je polu-strukturiranom tehnikom koja je prvi put provedena kod nas. S obzirom na to da se ova tehnika više od deset godina koristi i u drugim zemljama

(Velika Britanija, Italija, Mađarska...), da u Hrvatskoj ne postoje tehnike i upitnici za procjenu privrženosti djece ove dobi, te uvidom u tehnike i upitnike za procjenu privrženosti koje se koriste u drugim zemljama odlučeno je da se primijeni ova tehnika zbog svog razrađenog sustava kodiranja i snimanja koje omogućava ponovno gledanje i kodiranje. Dva načina procjene korištena u istraživanju (skale i opažanje) je također ograničenje ovog istraživanja te bi trebalo usporediti rezultate na skalama procjena s rezultatima opažanja, kako bi se točnije moglo zaključivati o roditeljskim postupcima.

ZAKLJUČAK I IMPLIKACIJE

S obzirom na strukturu metaemocija majki djece u dobi od 5 do 7 godina na ukupnom uzorku nije dobivena statistički značajna razlika između majki sigurno i majki nesigurno privržene djece na sve tri skale (Osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje, Svjesnost vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje te Postupanje s dječjim emocijama). Razlika je dobivena na uzorku majki djevojčica na skali Osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje. Majke sigurno privrženih djevojčica imale su statistički značajno više rezultate na ovoj skali u odnosu na majke nesigurno privrženih djevojčica. Na uzorku majki dječaka nije dobivena statistički značajna razlika na sve tri skale.

Autori konstrukta *metaemocije roditelja* Gottman, Katz i Hooven (1996) pretpostavljaju da postoji povezanost metaemocija i sposobnosti reguliranja dječjih emocija kod postupanja u situacijama stresnim za dijete. Kako je sigurna privrženost rezultat i adekvatne reakcije roditelja u stresnim situacijama za dijete (ovdje korištena tehnika uključuje četiri za dijete stresne situacije) očekivalo se da postoji razlika u konceptu metaemocija majki sigurno i nesigurno privržene djece. Ove razlike su djelomično dobivene samo na uzorku majki djevojčica, dok na uzorku majki dječaka nije dobivena razlika ni na jednoj skali. Stoga se postavlja pitanje na koji način osjećaju, prepoznaju i reguliraju emocije majke sigurno i nesigurno privrženih dječaka. S obzirom na važnost razvoja sigurne privrženosti i nedostatak istraživanja privrženosti kod djece predškolske dobi u našoj kulturi potrebno je raditi daljnja istraživanja karakteristika skrbnika i djece povezanih s razvojem privrženosti. Time se omogućava i trijaža skrbnika koji su u riziku da razviju nesigurnu privrženost sa svojom djecom te daje mogućnost uključivanja u ranu intervenciju. Učenje skrbnika kako biti osjetljiviji na potrebe svoje djece s ciljem razvijanja sigurne privrženosti te kako postupati s dječjim emocijama mogu pomoći u prevenciji razvoja problema u ponašanju djece s obzirom na to da su odgojni postupci i uvažavanje dječjih emocija preduvjet za uspješan socio-emocionalni razvoj djece.

LITERATURA

- Ainsworth, M.D.S., Wittig, B.A. (1969). Attachment and exploratory behavior of one-year-olds in a strange situation. U B.M. Foss (Ur.), *Determinants of infant behavior* (Vol. 4). London: Methuen.
- Ammaniti, M, van IJzendoorn, M.H., Speranza, A.M., i Tambelli, R. (2000). Internal working models of attachment during late childhood and early adolescence: An exploration of atability and change. *Attachment and Human Development*, 2, 328-346.
- Belsky, J., Rovine, M., Taylor, D.G. (1984). The Pennsylvania infant and family development project, III: The origins of individual differences in infant mother attachment: Maternal and infant contributions. *Child Development*, 55, 718-728.
- Bowlby, J. (1969/1982). *Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Brajša-Žganec, A. (2002). *Upitnik strukture roditeljskih metaemocija*. Neobjavljeni upitnik.
- Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Brajša-Žganec, A. (2014). Emotional Life of the Family: Parental Meta-Emotions, Children's Temperament and Internalising and Externalising Problems. *Društvena istraživanja*, 123, 25-45.
- Chen, F.M., Lin, H.S., Li, C.H. (2011). The Role of Emotion in Parent-Child Relationships: Children's Emotionality, Maternal Meta-Emotion, and Children's Attachment Security. *Journal of Child and Family Studies*, 21, 403-410.
- Contreras, J.M., Kerns, K.A. (2000). Emotion regulation processes: Explaining links between parent-child attachment and peer relationships. U K.A. Kerns, J.M. Contreras, A.M. Neal-Barnett (Ur.), *Family and peers: Linking two social worlds* (1-25). Westport, CT: Praeger.
- Del Giudice, M. (2008). Sex-biased ratio of avoidant/ambivalent attachment in middle childhood. *British Journal of Developmental Psychology*, 26, 369-379.
- Dwyer, K.M. (2005). The Meaning and Measurement of Attachment in Middle and Late Childhood. *Human Development*, 48, 155-182.
- Etzion-Carasso, A., Oppenheim, D. (2000). Open mother-pre-schooler communication: Relations with early secure attachment. *Attachment & Human Development*, 2, 347-370.
- George C., Kaplan N., Main M. (1985). *The Adult Attachment Interview*. Unpublished manuscript, Department of Psychology, University of California at Berkeley.
- Gottman, J.M., Katz, F.L., Hooven, C. (1996). Parental Meta-Emotional Philosophy and the Emotional Life of Families: Theoretical Models and Preliminary Data. *Journal of Family Psychology*, 10, 243-268.
- Green, J., Stanley, C., Smith, V., Goldwyn, R. (2000). A new method of evaluating attachment representations in young school-age children: The Manchester Child Attachment Story Task. *Attachment and Human Development*, 2, 48-70.
- Green, J., Stanley, C., Smith, V., Goldwyn, R. (2009). *Coding manual for the Manchester child attachment story task*. Neobjavljeni priručnik.
- Katz, L.F., Maliken, A.C., Stettler, N.M. (2012). Parental meta-emotion philosophy: A review of research and theoretical framework. *Child Development Perspectives*, 6, 417-422.

- Katz, L.F., Windecker-Nelson, B. (2004). Parental meta-emotion philosophy in families with conduct-problem children: links with peer relations. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32, 385-398.
- Kochanska, G., Woodard, J., Kim, S., Koenig, J.L., Eun Yoon, J., Barry, R.A. (2010). Positive socialization mechanisms in secure and insecure parent-child dyads: two longitudinal studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51, 998-1009.
- Nievar, M.A., Becker, B.J. (2008). Sensitivity as a Privileged Predictor of Attachment: A Second Perspective on De Wolff and van IJzendoorn's Meta-analysis. *Social Development*, 17, 102-114.
- Pianta, R.C., Londmaid, K., Ferguson, J.E. (1999). Attachment-based classification of children's family drawings: psychometrics properties and relations with children's adjustment in kindergarten. *Journal of Clinical Psychology*, 28, 244-255.
- Ramsden, S.R., Hubbard, J.A. (2002). Family Expressiveness and Parental Emotion Coaching: Their Role in Children's Emotion Regulation and Aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30, 657-667.
- Salovey, P., Mayer, J.D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9, 185-211.
- van IJzendoorn, M.H., Sagi, A. (1999). Cross-cultural patterns of attachment. U J. Cassidy, P.R. Shaver (Ur.), *Handbook of attachment* (713-734). New York, NY: Guilford Press.
- Wareham, P., Slamon, K. (2006). Mother-child reminiscing about everyday experiences: implications for psychological interventions in the preschool years. *Clinical Psychology Review*, 26, 535-554.
- Yeh, K. H. (2000). Parental meta-emotion philosophy styles and measures. U T. L. Hu, M. Hsu & K. H. Yeh (ur.), *Affect, emotion and cultur: Antropolological and psychological studies in Taiwanese society* (268-297). Taipei, Taiwan: Institute of Ethnology Academia Sinica.
- Yeh, K. H., Cheng, S. P., & Yang, Y. J. (2005). Influence of maternal meta-emotion philosophy on children's attachment inclination. *Chinese Journal of Psychology*, 47, 181-195.

THE STRUCTURE OF METAEMOTIONS OF THE MOTHERS OF SECURELY AND THE MOTHERS OF INSECURELY ATTACHED CHILDREN AT THE OF AGE FIVE TO SEVEN

Abstract

The goal of this research is to test the difference between the mothers of securely attached and the mothers of insecurely attached children aged 5 to 7 regarding the feeling of personal sadness and intense anger as well as the level of awareness of mother's personal and child's emotions of sadness, intense anger, and the handling of

the child's emotions. The sample consists of 80 children aged five to seven and their mothers. Instruments used in this research are: Technique for attachment evaluation in children MCAST (The Manchester Child Attachment Story Task, by Green, Stanley and Goldwyn, 2000), and the questionnaire *The Structure of Parental Metaemotions* (Brajša-Žganec, 2002). The MCAST is a half-structured doll play technique which provides assessment of attachment and consist of five stories that the child needs to complete. *The Structure of Parental Metaemotions* questionnaire is an adjusted meta-emotion interview (Gottman, Katz and Hooven, 1996), and consists of items related to sadness and anger.

Regarding the personal sadness and intense anger as well as level of awareness of personal and child's emotions of sadness, intense anger, and the handling of the child's emotions we didn't find statistically significant differences between mothers of securely and mothers of insecurely attached children. On a sample involving girls, there is a difference between the mothers of securely and the mothers of insecurely attached girls, according to the scale evaluation of personal sadness and intense anger. The mothers of securely attached girls have significantly higher scores compared to the mothers of insecurely attached girls. Considering the lack of research on attachment in preschool children in our culture, it would be necessary to continue the research on the characteristics of caregivers and children connected to the development of attachment. This would enable the triage of caregivers who may be open to risk of developing insecure attachment with their children. The triage would create the possibility of inclusion into early intervention.

Key words: attachment, preschoolers, mother's meta-emotions

